

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU
RO – 550024 Sibiu, Bulevardul Victoriei, 40

Tel. director: 0269 206856; centrală: 0269 212604; fax: 0269 216605
e-mail: secretariat@icsusib.ro; www.icsusib.ro; CIF: 4241214

REZUMATELE

SESIUNII ANUALE DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

Științele socio-umane la începutul mileniului III

Ediția a XIII-a

10 decembrie 2021
Sibiu

SECȚIUNEA I ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE MEDIE

Jurisprudență, jurisdicție și justiție la sașii ardeleni în Evul Mediu. Surse vechi și interpretări noi

Adinel C. Dincă

Nașterea, afirmarea și consolidarea unei conștiințe juridice reprezintă cumulativ una dintre trăsăturile definitorii ale civilizației construite de coloniștii occidentali – identificați în mod tradițional sub numele etno-cultural de „sașii ardeleni” – în arii distincte ale Transilvaniei medievale. În cursul acestei scurte intervenții vor fi evocate selectiv și concis, într-o manieră mai puțin discutată anterior în spațiul erudit românesc, câteva indicii care surprind fenomenul acumulărilor și expresiilor savante în domeniul legal. Atrăgând atenția asupra unor izvoare istorice mai puțin cooptate în discuție, dar și asupra unor perspective moderne de interogare a surselor păstrate, referatul dorește să contribuie la deschiderea unui dialog pe marginea a ceea ce Peter Moraw (1935-2013) inspirat numea, pentru finalul Evului Mediu, „Streben nach Verwissenschaftlichung des Regierens”.

Un asediu otoman al Sibiului în 1442? Reflecții asupra unui episod controversat din cariera timpurie a lui Iancu de Hunedoara

Liviu Cîmpeanu

De la mijlocul secolului al XIX-lea încoace, istoriografia privitoare la luptele antiotomane ale lui Iancu de Hunedoara este bântuită de fantoma unui mit: un asediu otoman al Sibiului și o bătălie decisivă între transilvăneni și invadatorii turci în proximitatea orașului, care ar fi avut loc în primăvara anului 1442! Fiecare generație de istorici a venit cu noi interpretări, detalii și considerente, care nu sunt altceva decât simple speculații, niciunul dintre ele nefiind întâlnit în izvoarele epocii. În prezenta lucrare ne propunem să urmărim originea medievală a acestui mit istoriografic și evoluția sa în secolele XIX-XX. De asemenea, ne propunem să relevăm evenimentul istoric care stă în spatele acestei controversate, așa cum reiese el în urma analizei critice a izvoarelor medievale, atâtea câte s-au păstrat.

Iancu de Hunedoara: de la istorie la mit (secolele XV-XVII)

Oana-Andreia Sâmbrian

Despre Iancu de Hunedoara există o pluritate de surse al căror punct de plecare este contemporan cu faptele sale militare. Sursele spaniole constituie o proveniență mai puțin cunoscută a informațiilor despre Iancu, motiv pentru care ele vor constitui centrul de interes al lucrării de față. De la cronicile catalane *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* (a doua jumătate a secolului al XV-lea); *Llibre de les solemnitats de Barcelona* (1424-1546); *Manual de novells ardits, vulgarment apellat Dietari del antich consell Barcelona* (1478-1533), ajungând în secolul al XVI-lea la istoriile alcătuite de Pedro de Mexía și Vasco Díaz Tanco, Iancu de Hunedoara și-a construit o imagine culturală puternică în imaginarul spaniol renascentist și baroc, influențând personaje de roman cavaleresc (Tirant lo Blanch, Valencia,

1490) și piese de teatru (Lope de Vega, *Regele fără regat*, 1625). În lucrarea noastră vom aborda transformarea elementelor istorice în materie literară cu scopul de a identifica principalele tipologii pe care Iancu le-a întruchipat în mentalul colectiv spaniol.

Banatul și Otomanii: Conflicte și consecințe în prima jumătate a secolului al XVI-lea

Adrian Magina

Partea de sud a regatului medieval maghiar, cunoscută astăzi sub numele de Banat, a fost întotdeauna un teritoriu de frontieră. În secolul al XIV-lea, după cucerirea Peninsulei Balcanice, Imperiul Otoman a ajuns în vecinătatea Ungariei, teritoriul resimțind constant presiunea otomană. Documentele de la începutul secolului al XVI-lea indică faptul că suprafețe relativ mari au suferit pierderi umane și materiale, locuitorii trăind sub o permanentă amenințare, raidurile turcești ducând distrugerea a numeroase așezări și la depopulare. În ciuda diferitelor măsuri luate de regalitatea maghiară și, ulterior, după Mohács, de către Curtea vieneză, insecuritatea a fost un fenomen permanent, mai ales după prăbușirea sistemului de apărare al frontierei de sud. Căderea cetăților de la Dunăre a lăsat fără apărare zona Banatului, din ce în ce mai expusă expedițiilor turcești, care, în cele din urmă, după două campanii violente au cucerit zona Timișoarei în anii 1551-1552.

Pușcașii în Transilvania în secolul al XVII-lea

Livia Magina

Organizarea militară a Principatului Transilvaniei a avut în componență o categorie aparte de soldați: pușcașii (*pedites pixidari, sclopetari, gyalogpuskások*). Aceștia serveau, de regulă, la cetățile de pe domeniile fiscale, sub controlul direct al principelui. Cu origini în secolul al XV-lea, pușcașii sunt recrutați în secolul al XVII-lea mai ales dintre iobagii de pe domeniul cetăților, fiind puși sub comanda unui căpitan și, concomitent, fiind scutiți de taxe. Conflictele armate numeroase derulate în veacul al XVII-lea au determinat Adunarea Țării să impună ca acești iobagi transformați în soldați să fie dotați cu puști. Aceste două caracteristici, scutirea de taxe prin document princiar și cuprinderea într-o oaste permanentă, au transformat numeroase familii de iobagi într-o nouă categorie socială, o mică nobilime condiționară și ereditară.

Despre „Marele Transment” sau identificarea elementelor dispărute din structura urbanistică istorică a Sibiului

Răzvan Pop

În anul 2018, împreună cu profesorul dr. Karl Zeno Pinter și muzeograful dr. Claudia Urduzia am reușit să identificăm și puncta pe o hartă contemporană toate bălțile Sibiului așa cum erau ele la sfârșitul secolului al XVII-lea. Acel demers am considerat că este important să fie continuat iar astăzi vom încerca identificarea și a altor elemente care au existat din punct de vedere urbanistic pe teritoriul de astăzi al Sibiului. Evident, ne interesează și impactul acestora asupra evoluției ulterioare a orașului Sibiu.

Cui îi aparține patrimoniul arheologic din România? Scurt bilanț, la 20 de ani de la emiterea O.G. 43/2000

Marius Ciută

Cei 20 de ani trecuți de la adoptarea pachetului de legi ce au ca obiect, declarat cel puțin, protejarea patrimoniului cultural, în special cel arheologic (OG 43/2000, Legea 182/2000 și Legea 422/2001), reprezintă o bună oportunitate de evaluare a eficienței acestora, pornind de la premisa că starea efectivă a patrimoniului este reperul unic de la care se poate realiza o astfel de evaluare. Realitatea relevată de câteva situații (cazuri) cu care s-a confruntat autorul studiului/comunicării, se dovedește a fi una nefericită, fiind identificați factori externi, dar mai ales interni(!) care fac imposibilă aplicarea prevederilor actelor normative invocate. Nu în puține cazuri, concluzia conturată a fost definită prin întrebarea: „cui mai aparține, de fapt, patrimoniul arheologic din România?” În această situație, necesitatea reevaluării, actualizării și eficientizării acestor acte normative, devine o necesitate stringentă. Marea necunoscută rămâne identificarea entităților capabile să aducă patrimoniul arheologic acolo unde îi este locul.

Biserica Mănăstirii Franciscane din Orăștie (Broos/Szásváros) în lumina cercetărilor arheologice

Zeno-Karl Pinter

În cadrul cercetărilor arheologice desfășurate la Orăștie în perioada 1991-2005, în anul 1994, a fost abordată cu un sondaj arheologic și biserica mănăstirii franciscane. S-a cercetat o secțiune plasată la îmbinarea corului cu nava, pe latura de nord a edificiului. Cu acest prilej s-a surprins fundația veche, realizată în stil gotic și s-a observat că noul edificiu ecleziastic refolosește aceste fundații vechi. Existența unei mănăstiri a minoriților este atestată documentar în 1309 pentru ca în secolele XV-XVI edificiul să fie părăsit. Ruinele sunt refolosite în secolul al XVIII-lea când se reclădește mănăstirea și se reia viața monastică în Orăștie.

Capela gotică de pe latura de sud a Bisericii fortificate din Cisnădie

Maria Crîngaci Țiplic, Ioan Marian Țiplic

Cisnădia, asemănător cu Sibiu, este o localitate întemeiată în timpul regelui arpadian Geza II (1141-1161) și face parte dintre așezările planificate de colonizare germane. Cu toate că prima atestare documentară a așezării provine din anul 1323, când este atestată direct ca oraș, prezența bisericii romanice indică o vechime a localității încă de la începutul secolului al XIII-lea, chiar încă din a doua jumătate a secolului al XII-lea. Pe baza elementelor arhitecturale, istoriografia a datat începutul construcției bazilicii romanice în jurul anului 1200. De-a lungul secolelor, biserica a fost transformată și reparată în repetate rânduri. În anii 2017 și 2019-2020, ca urmare a demarării unui amplu proiect de restaurare a bisericii fortificate medievale, au fost realizate pentru prima dată cercetări arheologice. În două dintre secțiunile realizate în exteriorul bisericii, pe partea de sud, au fost identificate fragmente de la fundația capelei gotice construită în 1425 și demolată în 1886. Titlul propus are ca scop prezentarea unor interpretări preliminare privind descoperirea arheologică legată de aceasta.

Cercetări arheologice la Biserica fortificată din Șeica Mică

Ioan Marian Țiplic, Adrian Șovrea

Biserica fortificată din Șeica Mică a fost construită ca bazilică gotică începând cu secolul al XIV-lea și probabil finalizată în primii ani ai secolului al XVI-lea. După anul 1500 corul a fost completat cu elemente de fortificare sprijinite pe contraforturi în retragere. Navele colaterale au fost supraînălțate pentru a se realiza o galerie de luptă. Aceste date se sprijină pe documentul emis de Carol Robert de Anjou, în anul 1315, care menționează pe lângă satele Țapu, Cenade, Șoroștin și localitatea Șeica Mică.

Cercetările arheologice la Biserica fortificată din Șeica Mică au fost prilejuate de demararea unui proiect de restaurare ce vizează doar biserica. În anul 2018 au fost efectuate cercetări arheologice preventive, cu scopul de a furniza câteva date legate de orizonturile de înmormântare din jurul bisericii și eventuale informații cu privire la planimetria monumentului și la cotele de fundare a acesteia.

Cercetări mai ample au demarat în anul 2021 și au dus la obținerea de noi date cu privire la evoluția bisericii și a orizonturilor de înmormântare din jurul acesteia. Totodată au fost puse în evidență urme ale unei locuiri din perioada epocii bronzului și prima parte a epocii fierului.

Noi cercetări arheologice în centrul orașului Dumbrăveni, județul Sibiu. Rezultate preliminare

George Tomegea

Începutul unui proiect amplu de refacere a zonei centrale a orașului Dumbrăveni a constituit ocazia realizării, într-o primă fază, a unui diagnostic arheologic. Ultimele cercetări arheologice mai importante realizate în zona centrului orașului au avut loc acum mai bine de 30 de ani, când P. Munteanu Beșliu a realizat cercetări la biserica nobiliară din Dumbrăveni precum și în incinta castelului Apaffi. Istoria centrului orașului Dumbrăveni este cunoscută într-o oarecare măsură doar din perspectiva izvoarelor scrise și cartografice, dar și a imaginilor de factură recentă. Din sursele amintite, știm că zona era una mlăștinoasă, făcând parte la un moment dat din sistemul de fortificare al castelului Apaffi, că în acest areal ar trebui să se regăsească ruinele primei biserici construite de armenii colonizați aici, precum și ale Halei Centrum, locul în care negustorii armeni își desfășurau activitatea. De asemenea, în anii 1930 a fost construită o catedrală ortodoxă, dar care nu a fost finalizată, zidurile acesteia fiind dărâmate în 1964, iar materialele folosite la ridicarea altor clădiri publice din oraș. Până la momentul cercetării noastre, în perimetrul parcului Timotei Cipariu nu au mai fost efectuate săpături arheologice. Cu toate că în această etapă cercetarea a fost una limitată, rezultatele preliminarilor oferă argumente serioase în favoarea extinderii acesteia.

SECȚIUNEA A II-A ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

Decima posesiunilor Cloașterf, Criț și Meșendorf în secolul al XVII-lea

András Bándi

Zeciuiala satelor săsești nu a fost unitară. În funcție de apartenența teritorială a acestora, decima revenea unui paroh în întregime sau doar parțial. Încă din perioada medievală, parohiile din componența provinciei Sibiu dispuneau de decima integrală, fiind supuse pe cale bisericească Arhiepiscopiei de Strigoniu, pe când cele de pe teritoriul aflat sub jurisdicția unuia dintre arhidiaconatele Episcopiei de Alba Iulia beneficiau de decima redusă, deoarece restul revenea episcopului. Un caz similar se înregistrează și cu decima fostelor posesiuni ale abației cisterciene din Cârța. Dintre cele zece posesiuni ale abației confirmate în anul 1322, trei se aflau în scaunul Sighișoara: Cloașterf, Criț și Meșendorf. Jurisdicția ecleziastică asupra teritoriului în care se aflau aceste posesiuni revenea Capitlului de Saschiz. Decima posesiunilor se împărțea astfel: trei sferturi reveneau parohilor și un sfert abației în calitatea ei de moșier. După desființarea abației, cele trei posesiuni revin bisericii parohiale Sf. Maria din Sibiu. În comunicarea de față prezint concluziile analizei documentelor din arhiva Capitlului Saschiz cu privire la demersurile celor trei parohii în secolul al XVII-lea de a-și asigura și ultimul sfert de decimă atât prin încercarea achiziției arendei după decima moșierească, cât și prin intervenții la curtea princiară.

Contribuția comunicării constă în evidențierea tendinței posesiunilor iobăgești săsești de a-și asigura drepturi similare cu cele ale satelor libere, cât și în documentarea unui demers unic în felul său, prin care reprezentanții unei posesiuni apelează la principe prin ocolirea moșierului.

Lupta de la Botoșani, din 22 martie 1788, reflectată într-un plan militar din arhivele maghiare

Dan Dumitru Iacob

Subiectul acestei comunicări se axează pe analiza unui plan militar aflat în arhivele din Budapesta, în care sunt ilustrate și descrise fazele luptei din jurul orașului Botoșani, din 22 martie 1788, desfășurată între trupele austriece comandate de colonelul Michael von Fabri și cele otomane comandate de Ibrahim Nazir Pașa. Privit strict din perspectivă militară și plasat în contextul mai amplu al Războiului Ruso-Austro-Turc din 1787–1792, evenimentul a avut o importanță militară redusă, în care două detașamente inamice și-au tatonat capacitatea de luptă. Pentru istoria Moldovei și, mai ales, a orașului Botoșani, conflictul are o rezonanță aparte, deoarece reprezintă prima ciocnire din cadrul campaniei militare de ocupare a părții de nord a Moldovei și a orașului Iași, inițiată de austrieci în primăvara anului 1788. În afară de contextul militar, ne-am propus să evidențiem și alte aspecte obținute din cercetarea planului, privitoare la topografia zonei și, în mod special, la cea a orașului Botoșani, care beneficiază, astfel, de una dintre cele mai vechi reprezentări cartografice cunoscute până în prezent.

Surse cartografice referitoare la scaunele săsești și districtul Brașov din secolele XVIII–XIX și prelucrarea lor digitală

Andrei Nacu

Comunicarea noastră prezintă sursele cartografice utilizate pentru construirea unei baze de date GIS istorice (Historical GIS / HGIS) dedicate unei părți din Transilvaniei de Sud (aproximativ arealul scaunelor săsești și al districtului Brașov). Elementele geografice care vor fi incluse în baza de date sunt vectorizate în principal din trei hărți ale provinciei, create în 1751, 1769-1773, respectiv 1853–1870. În afară de hărțile Transilvaniei, am prelucrat și planuri de orașe care înfățișează cele mai importante două așezări urbane din regiunea investigată (Sibiu și Brașov). Majoritatea documentelor cartografice selectate, atât planurile orașelor, cât și hărțile regionale, sunt păstrate în arhivele și bibliotecile austriece și maghiare, mai exact în Arhiva de Război (Kriegsarchiv) și în Biblioteca Națională a Austriei din Viena și în Institutul și Muzeul Militar din Budapesta. Mai multe planuri ale orașelor Sibiu și Brașov sunt păstrate în arhivele și bibliotecile locale din România (SJAN Brașov și Biblioteca Muzeului Național Brukenthal din Sibiu).

Reacțiile presei ruse la vizita Țarului în România (14 iunie 1914)

Victor Daniel Crețu

Anul 1914 a declanșat marea competiție pentru menținerea sau ruperea României de Tripla Alianță. Puterile Centrale au depus eforturi disperate pentru menținerea neschimbată a orientării politicii externe românești. Dintre Marile Puteri ce formau Antanta, Rusia era cea mai interesată în slăbirea influenței Austro-Ungariei în Balcani, monarhia danubiană fiind principala rivală a Rusiei în această parte a Europei și de aceea Imperiul țarist putea deveni un aliat prețios al României.

Ceea ce a produs însă cea mai vie agitație în cercurile diplomatice germane și austro-ungare, în privința progreselor pe care puterile Antantei le făceau în România, a fost vizita țarului Rusiei la Constanța, din 14 iunie 1914, continuată de convorbirile dintre Brătianu și Sazonov din zilele următoare. Pentru a se evita o reacție nedorită a Puterilor Centrale față de România, oficial, vizita suveranului rus urma să fie prezentată ca fiind una de curtoazie, efectuată la sfârșitul sejurului pe care familia imperială rusă îl efectua la Livadia (în Crimeea), drept replică la cea efectuată de către regele Carol I la Petersburg, în 1898.

Câteva considerații cu privire la clubul muncitorilor germani din București la sfârșitul secolului al XIX-lea

Alin Burlec

Muncitorii străini din Vechiul Regat au jucat un rol important în economie pe tot parcursul primei faze a industrializării ce a durat până la izbucnirea Marelui Război. Uneori contestați în epocă de către colegii lor români și uitați de către istoriografia comunistă sau cea post-decembristă, ei totuși au continuat să fie o prezență constantă în industria românească în perioada studiată. Utili pentru proprietarii de ateliere sau fabrici datorită cunoștințelor tehnice superioare sau uneori pentru faptul că erau dispuși să accepte un salariu mai mic, acești lucrători se regăsesc în mai multe zone industriale din țară, cum ar fi București sau zona petroliferă din Valea Prahovei, dar și în orașele-port Galați sau Brăila. În cele mai multe cazuri, ei nu își vor dezvolta organizații proprii, însă o excepție va fi făcută de către o parte a muncitorilor germani

din București căci ei își vor întemeia un club social-democrat ce va conlucra până la un anumit punct cu socialiștii români.

Contribuții la cunoașterea activității organizatorice și de comandă a generalului Dănilă Papp în fruntea Diviziei a 18-a Infanterie din sudul Transilvaniei (1919-1922)

Dragoș Curelea

Comunicarea urmărește să recupereze în plan istoriografic activitatea organizatorică și de comandă pe care generalul Dănilă Papp, fost ofițer superior în armata austro-ungară și comandant al Brigăzii Papp Dandar pe frontul din Bucovina, a avut-o începând din 2 decembrie 1918 în serviciul Consiliului Dirigent al Transilvaniei. El a fost comandant al Secțiilor VI-VII Organizare din cadrul Comandamentului General Teritorial Sibiu, fostă structură de comandă și organizare aflată în subordinea Resortului Armatei și Siguranței publice din Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

Autor, împreună cu generalii români Ioan Boeriu și Gheorghe Domășneanu, al documentului „Principii pentru organizarea militară în Ardeal, Banat și Țara Ungurească”, pe care l-a supus avizării Ministerului de Război din București și care a fost aprobat de Regele Ferdinand I în 25 ianuarie 1919. Actul normativ a devenit apoi baza juridică pe care se vor constitui corpurile de armată române de la Sibiu (C. VII A) și Cluj (C. VI A). Studiul nostru urmărește să prezinte și activitatea generalului D. Papp în cadrul Comandamentului Trupelor Române din Transilvania începând din 2 aprilie 1919, dată de la care Marele Cartier General al Armatei Române l-a investit în calitate de comandant al Diviziei 18 Infanterie, mare unitate strategică de luptă refăcută, în principal din transilvăneni, care și-a avut sediul de comandă în Sibiu.

A fost comandantul acestei mari unități de luptă care a operat în campania ofensivă de pe Tisa în perioada mai–august 1919, s-a afirmat în exercițiile de manevră desfășurate în Basarabia și Transilvania, respectiv a participat la jumătatea lunii octombrie 1922 la încoronarea suveranilor României Mari, Regele Ferdinand I și Regina Maria, în fruntea statelor majore ale Regimentelor 90 Infanterie Sibiu, 91 Infanterie Alba Iulia și a Batalionului VI Pionieri-Geniu din Alba Iulia. Papp a făcut parte din seria generalilor Încoronării, decorat de suveranul român Ferdinand I și avansat în gradul de general de divizie și numit la Comanda Corpului I Teritorial Armată din Craiova în 1923.

Regimul comunist și emigrarea. O analiză a literaturii memorialistice a etnicilor germani din România despre perioada comunistă

Ramona Besoiu

Studiul reprezintă o analiză selectivă a literaturii memorialistice a etnicilor germani din România, cu scopul de a extrage informații despre viața lor în perioada regimului comunist și de a identifica factorii care au stat la baza deciziei de a emigra.

Autorii textelor supuse analizei realizează mai mult decât o istorie orală despre familie și cotidian. Ei aparțin tuturor straturilor sociale: oameni simpli, muncitori, țărani, soldați, intelectuali, profesori, preoți, conducători politici sau spirituali, scriitori, oameni de cultură, iar însemnările lor ne furnizează informații importante despre regimul politic, situația economică, viața culturală sau practicarea religiei în România socialistă. Prin studierea acestor lucrări ale etnicilor germani din România – memorii, jurnale, colecții de memorii – se dorește realizarea unei contribuții în interpretarea, descifrarea, reconstituirea realităților istorice din perioada regimului totalitar, ce au marcat destinul acestei comunități etnice.

SECȚIUNEA A III-A

PRESA DEDICATĂ MEDIULUI RURAL DIN A DOUA PARTE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Presa dedicată lumii rurale românești din Transilvania. Evoluția editorială și tematică a gazetelor populare din a doua parte a secolului al XIX-lea

Alexandru Nicolaescu

În comunicarea de față ne-am propus să surprindem principalele caracteristici editoriale și tematice ale gazetelor populare românești din Transilvania celei de-a doua părți a secolului al XIX-lea. Gazetele populare au reprezentat un tip special de presă, dedicate lumii rurale, în care au fost dezbătute probleme diverse, de la cele agricole, alimentare, medicale, la cele politice și știri cotidiene. Pe lângă descrierea legată de problemele administrativ-editoriale, cercetarea are în vedere analiza articolelor program ale celor mai importante gazete din a doua parte a secolului naționalităților, precum *Șezătoarea* (1875-1882) și *Cărțile săteanului român* (1876-1886), care au apărut perioade îndelungate de timp, dar și trei exemple, *Progresul* (1866), *Opinca* (1885) și *Gazete economului* (1892), care, în ciuda apariției pasagere, au susținut din plin mesajul și caracteristicile acestui tip de presă. În încercarea de a surprinde principalele particularități tematice, am avut în vedere și evidențierea temelor majore pe care elitele românești ardeleni, le-au dorit implementate în mediul rural.

Cercetarea a valorificat articolele publicate în gazetele cercetate, documentele de arhivă dar și bibliografia de specialitate.

Gazete locale secuiești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Asemănări și deosebiri

Julia Derzsi

În alegerea subiectelor, gazetele locale secuiești puneau accentul pe prezentarea vieții din orașele mici și din mediul rural, iar articolele erau de interes pentru intelectualitatea locală și micii industriași, precum și pentru proprietari de terenuri și țărani înstăriți. În ciuda faptului că în programul lor pretindeau că sunt apolitice și non-ideologice, acestea publicau și știri politice, de interes public și senzaționale, la fel ca ziarele populare, iar scopul lor era de a promova ridicarea societății prin studiul culturii, economiei, igienei publice și prin cunoașterea instituțiilor statului. Chiar dacă nu le putem încadra în rândul ziarelor populare propriu-zise (de exemplu, ziarul din Târgu Mureș, *Székely Néplap* – 1866-1867) –, care prin denumire părea un ziar popular, se autodefinește ziar științific și literar), ele se aseamănă cu acestea prin programul pe care îl întreprind, prin tiraj și prin modul de distribuție. De asemenea, acestea împărtășesc asemănări în ceea ce privește programul lor popular și dorința de a fi interesante și utile, în timp ce se bazează pe surse similare (de exemplu, *Erdélyi Gazda*, *Keresztény Magvető*, *Pesti Hírlap*).

În prezentarea noastră vom compara gazetele secuiești din ultima treime a secolului al XIX-lea (în special *Székely Néplap*, *Udvarhelyi Híradó*, *Csiki Hírlap*, *Kézdivásárhelyi și vidéke*, *Nemere*), și vom încerca să arătăm cum presa locală a fost modelată de aspirațiile culturale publice mai largi ale ziarelor populare, care includeau și obiective politice asumate. Vom aborda următoarele probleme: considerente de clasificare a gazetelor din punct de vedere al

orientării tematice (program) și al zonei de distribuire și în raport cu identitatea geografică; modul de alcătuire, formatul (numărul coloanelor), apariția, prețul; rubrici și articole, scrisori ale cititorilor; preferințe tematice, revista presei, știri și opinii, divertisment, documentare, anunțuri etc.; reclame, problema sustenabilității ziarelor; discurs politic (asumat sau nu), în comparație cu presa populară.

De la antisemitism la extrema dreaptă. Foaia poporală *Libertatea* din Orăștie și începuturile fascismului românesc în anii 1920

Marian Pătru

Cercetarea de până în acest moment nu a analizat sistematic și exhaustiv mijloacele mediatice și tehnicile discursive prin care elitele politice, culturale și religioase au prezentat țăranilor mișcările fasciste apărute în România Mare după 1918. Într-adevăr, reconstruirea spațiului public de extremă dreapta s-a bazat până în acest moment pe acele ziare, reviste, cărți etc. care au fost generate de elite și se adresau în general unui public cu precădere orășenesc și cu un nivel ridicat de educație. Contribuția mea face parte dintr-un proiect mai larg care își propune să ofere o analiză a felului în care informațiile despre extrema dreaptă românească au penetrat mediul rural interbelic prin intermediul presei populare. Astfel, în prezentarea mea mă voi concentra pe analiza discursului transmis în spațiul public al anilor 1920 de foaia poporală *Libertatea*, editată de protopopul ortodox Ioan Moța din Orăștie. Voi arăta care sunt straturile din care este construit discursul și felul în care acesta evoluează de la construirea mediatică a unei probleme evreiești specifică condițiilor social-politice post 1918, la revoltele studențești antisemite, văzute ca încercare legitimă de articulare a unei soluții la această problemă, și până la construirea unei imagini a lui Corneliu Zelea Codreanu în cheie mesianico-politică.

Publicații periodice săsești din perioada interbelică adresate mediului rural

Vasile Ciobanu

Sășii nu au avut ca românii transilvăneni o presă poporală, publicații periodice scrise într-un limbaj poporal, tratând problemele cotidiene și cele agrotehnice în mod expres pe înțelesul cititorilor de la sate, aproape toți, cu câteva excepții, țărani. Populației săsești rurale din anii interbelici îi erau destinate în mod expres săptămânalul *Landwirtschaftliche Blätter* (Foi agricole), organ al Verein für Siebenbürgische Landwirtschaftsverein (Reuniunea transilvăneană săsească pentru agricultură) și câteva calendare redactate în mod special pentru lumea rurală: *Der Pflug* (Plugul), *Siebenbürger Bote* (Curier transilvănean) ș.a. Ambele tipuri de publicații apăreau din secolul al XIX-lea și aveau deja tradiție în anii interbelici.

Comunicarea își propune să abordeze tematica acestor publicații, specificul și succesul lor, având în vedere că primul periodic avea un tiraj de 13-16 000 de exemplare la o singură ediție și că publicația este considerată a fi fost unul dintre factorii cu o contribuție însemnată la succesele agriculturii intensive săsești din anii interbelici, la evoluția vieții culturale săsești din comunele cu populație germană din Transilvania. Nu în ultimul rând, ambele publicații au căutat să facă și propagandă național-politică și nu s-au putut sustrage influenței nazismului în anii '30. De asemenea, avem în vedere comparația cu gazetele populare românești din această perioadă.

„Deopotrivă la drepturi și îndatoriri”: propagandă și construcție identitară pentru minoritățile turce și tătare în Dobrogea comunistă

Manuela Marin

Subiectul prezentării îl reprezintă modul în care propaganda comunistă, reprezentată de ziarul oficial al Comitetului Regional de Partid Constanța, *Dobrogea Nouă*, a construit pentru populația de etnie turcă, respectiv tătară, o nouă identitate socială și etnică adecvată contextului socio-economic și politic al anilor 1950. Folosind o analiză de tip calitativ a articolelor de presă, dar și conceptul lui Paul Ricoeur de *identitate narativă*, voi arăta cum noua construcție identitară promovată de statul comunist pentru minoritatea turcă și tătară s-a bazat pe valorificarea implicării lor active în proiectul de transformare socialistă a țării. În acest context, *identitatea* este una construită discursiv prin intermediul propagandei comuniste și implicit ea reflectând comandamentele ideologiei oficiale. Analiza mea cuprinde două părți. Pentru că marea majoritate a populațiilor turce și tătare era concentrată în spațiul rural, iar colectivizarea agriculturii a reprezentat una dintre principalele preocupări ale regimului comunist în anii 1950, într-o primă parte a lucrării voi arăta cum participarea acestor două minorități la transformarea socialistă a muncii agricole a contribuit la materializarea discursiv-propagandistică a noii lor identități etnico-sociale. Totodată, folosind materialele publicate în *Dobrogea Nouă*, voi arăta cum accesul la educație garantat de către regimul comunist român pentru toți cetățenii săi, indiferent de naționalitatea lor, a contribuit, al rândul său, la redefinirea identității sociale a reprezentanților minorității turce și tătare.

SECȚIUNEA A IV-A ISTORIA CULTURII

Boethius în colecția de carte străină veche din secolul al XVI-lea a Bibliotecii Muzeului Național Brukenthal

Constantin Ittu

Autorul își propune să prezinte un exemplar din colecția de carte veche străină din secolul al XVI-lea a Bibliotecii Brukenthal, mai precis, Boethius, *De consolatione philosophiae*, tipărit în 8 septembrie 1501. Anul apariției trimite cu gândul la disputele dintre istoricii cărții, între adepții anului 1480, ca punct cronologic final al incunabilelor, respectiv cei care extind termenul-limită până la începutul secolului al XVI-lea. Este vorba despre un exemplar rar, publicat de strasburghezul Sebastian Brant (1457/8–1521) – profesor și decan la Universitatea din Basel – și a apărut în *officina* lui Iohannes Grüninger (Iohannes Reinhard, sau Hans Grüninger; cca 1455-1532), acesta fiind mai cunoscut pentru tipărirea unor cărți de inspirație catolică, în special breviare și missale.

„Cei 12 Patriarhi”. Desene de Carel van Mander (1548–1606), gravate de Jacques de Gheyn (c.1565–1629)

Maria Ordeanu

Personalitate remarcabilă a culturii neerlandeze, Carel van Mander (1548–1606) a fost poet, pictor, istoric și teoretician al artei, fondator al unei academii la Haarlem. A rămas în conștiința posterității ca autor al „Cărții pictorilor”, lucrare de referință pentru istoria artei din Țările de Jos în perioada Goticului târziu și Renașterii. Mult mai puțin cunoscută este pictura și grafica sa. Carel van Mander a fost unul dintre cei mai prolifici desenatori din ultimele decade ale secolului al XVI-lea. Jacques de Gheyn (1565-1629) a fost gravorul său de elecție, prin intermediul căruia desenele au fost cunoscute de către artiști, colecționari și amatori de artă. Într-un miscelaneu din colecția Muzeului Național Brukenthal am descoperit patru gravuri inedite ale lui Jacques de Gheyn, după desenele lui Carel van Mander, din seria intitulată „Cei 12 Patriarhi”. În comunicarea prezentă voi prezenta primele concluzii privind identificarea și interpretarea acestor stampe, în contextul protestantismului și al manierismului neerlandez din Haarlem, la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Doi librari napolitani la sfârșitul secolului al XVII-lea: Michele Luigi Muzio și Domenico Antonio Parrino

Anda-Lucia Spânu

Cu această comunicare îmi propun să completez comunicarea susținută la ediția trecută a Sesiunii Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu și vi-i prezint pe cei doi tipografi care au creat lucrarea despre care v-am vorbit atunci.

Unul născut și altul naturalizat în Napoli, locul unde s-au cunoscut și au lucrat, de la un moment dat, împreună, au avut fiecare povești de viață interesante, cu suișuri și coborâșuri, și parcursuri profesionale surprinzătoare, însă s-au bucurat de succes mai ales după ce s-au asociat în ultimul sfert de veac al vieții lor, începând cu ultimul deceniu al secolului al XVII-lea.

Biblioteca școlii reformate din Orăștie: cititori și donatori (secolele XVII-XIX)

Georgeta Deju

Biblioteca școlii reformate din Orăștie a fost menționată pentru prima dată într-un document datat „ultimul sfert de veac XVII”, fiind consemnate 49 de cărți, aflate în școală și în biserică. Majoritatea cărților tratau aspecte ale doctrinei calvine.

Un moment important în istoria bibliotecii îl reprezintă hotărârea umanistului Mihail Halici-fiul, de a lăsa școlii, prin testament, biblioteca sa, una dintre cele mai valoroase din secolul al XVII-lea. Deoarece moștenirea a fost contestată, fiind în litigiu zeci de ani, unele surse susțin că aceste cărți nu ar fi ajuns niciodată la Orăștie. În secolul al XIX-lea, școala reformată devine Colegiul Kun, cu o bibliotecă de peste 13.000 de cărți, risipită după anul 1920.

Cititori și donatori ai cărților din biblioteca școlii reformate din Orăștie au fost, pe de o parte, rectorii și profesorii școlii, iar pe de altă parte, elevii. Vin să sprijine această afirmație o serie de însemnări păstrate pe filele unor cărți, care astăzi se găsesc diferite biblioteci clujene.

Variante ale siglelor de meșter utilizate de aurarul sibian Sebastian Hann

Daniela Dâmboiu

Cercetările mai multor piese de orfevrărie atribuite, cu certitudine, lui Sebastian Hann (aurarul care a lucrat la Sibiu între anii 1675 și 1713) relevă faptul că meșterul-artist a alternat de-a lungul carierei sale patru variante de sigle de meșter. Cunoașterea acestora și motivația care l-a determinat să folosească mai mult decât o siglă unică sunt importante, atât pentru analizarea comparativă a operelor sale, cât și în vederea certificării expertizelor unor lucrări ale sale care încă mai apar pe piața de artă.

Johann Martin Stock și pictura din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Identificarea unor sugestii ale Iluminismului

Iulia Mesea

Este unanim acceptat faptul că Iluminismul este un curent care nu a avut un corespondent perfect în artele plastice. El este suprapus, într-o anumită măsură, neoclasicismului, dar s-au purtat deseori discuții despre trăsăturile sau conținutul iluminist al unui tablou realizat cu mijloace specifice Barocului sau cu inserții ale romantismului, dar care are conținut iluminist, reprezintă personalități sau/și idei ale Iluminismului.

În studiul de față facem analiza câtorva lucrări semnate de pictorul Johann Martin Stock, reprezentative pentru modul în care reflectă ideile înnoitoare ale timpului, în peisajul, altfel modest, al artei locale. Prezența acestui artist în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea a fost incontestabil conectată prezenței baronului Brukenthal la Sibiu și legăturilor care s-au stabilit între cei doi bărbați, în pofida diferenței de clasă socială, legături posibile în cadrul *Zeitgeist*-ului de esență iluministă care pătrunsese prin intermediul culoarelor culturale specifice și în Transilvania. Johann Martin Stock a știut să se mențină în cadrele modei vieneze, dar s-a adaptat și cererii pieței și, răspunzând solicitărilor comanditarilor, și-a ancorat creația portretistică la interferența dintre barocul aristocratic și cel burghez. De asemenea, interesul pentru înnoirile stilistice ale picturii vremii, l-au făcut receptiv față sugestiile picturii neo-clasice, prin intermediul cărora avansează valori iluministe.

Colecția *Andreas Breckner* în Muzeul *Franz Binder* – proveniență, contexte

Adriana Avram

Muzeul de Etnografie Universală *Franz Binder* găzduiește colecția donată în 1874 de către Andreas Breckner (1844-1890), Membru al Societății Ardelene pentru Științele Naturii din Sibiu (Der Siebenbürgische Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt), cuprinzând 43 de piese aduse din Asia de Est (conform inventar din 1875). Pe baza însemnărilor lui Andreas Breckner a fost publicat un material (selectiv, editat) în anul 1900 în *Siebenbürgische Deutsches Tageblatt*, după modelul eseului autobiografic atribuit lui Franz Binder (1862).

Caracteristicile colecției, catalogată ca „etnografică” de la începuturile procesului de patrimonializare, împreună cu detaliile despre călătorie atribuite lui Breckner în presa locală, ne servesc azi la analiza gradului de reflexivitate de care a dat dovadă acesta în relație cu civilizațiile cu care a intrat în contact, precum și al muzeului în raport cu colecția găzduită.

Repere privind învățământul economic din Transilvania (1850–1914). Studiu de caz: *Școala de ucenici industriali și comerciali din Sibiu.*

Iosif Marin Balog

Școlile cu profil economic au apărut din necesități practice, odată cu avansul economiei capitaliste de la finele secolului al XVIII-lea și începutul celui următor și cu schimbările tehnologice care au determinat și însoțit acest proces. Necesitatea dobândirii de cunoștințe de specialitate a reclamat reconsiderarea rolului școlii tradiționale și funcționii sale elementare, aceea de a asigura un minim nivel de alfabetizare. Școala tehnică a însemnat mai mult decât a ști să scrii și să citești – a însemnat familiarizarea cu tehnologia și utilizarea ei, a însemnat necesitatea dobândirii unor cunoștințe practice elementare în domeniul comercial, a unor proceduri elementare de contabilitate, financiare și chiar juridice, pe măsură ce aceste domenii au devenit mai coerent și mai strict reglementate.

În Transilvania, prima școală de învățământ real a fost înființată la Sibiu în anul 1842 după modelul celor din Austria. Toate aceste școli au apărut din rațiuni practice iar organizarea lor s-a realizat din mers, atât din punct de vedere instituțional, cât și al materiilor predate, principiul de bază fiind acela de a satisface nevoile de cunoștințe în domeniile tehnic și comercial și de pregăti persoane cu o minimă calificare potrivit cerințelor locale. Ținând cont de realitățile și cerințele locale, mai ales în acele provincii și regiuni unde învățământul tehnic se afla într-o situație precară, unde starea materială a comunităților asigura cu greu accesul la școlarizare pentru majoritatea copiilor, legea prevedea posibilitatea înființării de școli reale inferioare de doi ani sau școli de ucenici, aceste școli fiind considerate o extindere a celor de nivel elementar, și ca o stare de tranziție spre școlile reale și comerciale superioare.

Plecând de la informațiile documentare relevate de fondul de arhivă existent la SJAN Sibiu, studiul de caz pe care îl propunem se va referi la *Școala de ucenici industriali și comerciali din Sibiu*, cu precădere evoluția sa între anii 1900–1910.

**Pictorul Franz Domscheit/Pranas Domsaitis (1880–1965), oaspete al
Asociației Sebastian Hann (Sebastian Hann Verein für heimische Kunstbestrebungen),
în toamna anului 1924**

Gudrun-Liane Ittu

În 21 octombrie 1924, cotidianul *Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt* își anunța cititorii că, în spațiile „Museumspflegerschaft“ din Muzeul Brukenthal, va avea loc un important eveniment plastic, anume expoziția artistului german Franz Domscheit. Pictorul se afla în Transilvania ca bursier al Academiei de Artă din Berlin, fiind considerat unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai expresionismului german, un spirit afin cu celebrul Emil Nolde. Pentru a convinge cititorii de valoarea artistului, jurnalistul cotidianului amintit a folosit citate din texte critice ale lui Karl Scheffler, editorul revistei „Kunst und Künstler”.

Lucrarea își propune să prezinte viața și opera unui artist aproape uitat, care a parcurs drumul de la impresionism la expresionism/modernism, a cunoscut recunoaștere, ca apoi arta sa să poarte eticheta de *degenerată*. A trăit ani buni în reclusiune în Austria ca, în final, să dobândească faimă pe continentul african, respectiv în îndepărtata Africă de Sud.

Agencia/Sucursala Timișoara a Băncii Naționale a României între 1919 și 1946

Nadia Manea

Lucrarea *Agencia/Sucursala BNR Timișoara între 1919 și 1946* prezintă, bazându-se în principal pe documentele din Arhiva BNR, activitatea uneia dintre cele mai importante reprezentanțe ale Băncii Naționale a României în perioada 1919–1946, urmărind: înființarea acesteia, implicarea personalului în procesul de unificare monetară din anii 1920–1921, preluarea sediului fostei Bănci a Austro-Ungariei, precizarea operațiunilor prin care agenția a sprijinit cu credite ieftine economia locală, precum și evoluția volumului acestora, ceea ce a dus la obținerea rangului de sucursală (1927). În același timp, vom avea în vedere: impactul Marii Crize Economice și al legilor de conversiune a datoriilor asupra operațiunilor Sucursalei Timișoara a BNR și asupra instituțiilor bancare locale; implicarea BNR în acțiunile locale de binefaceri; situația Sucursalei Timișoara în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

Din activitatea muzeului din Sighișoara în perioada 1934-1951

Nicolae Teșculă

Muzeul de Istorie din Sighișoara și-a deschis porțile în data de 25 iunie 1899 la inițiativa unui grup entuziast grupat în jurul medicului Josef Bacon. Până în 1825 a fost administrat de Asociația Sebastian Hann, iar între 1925-1951 de către Consistoriul Evanghelic C.A. Sighișoara. Dacă perioada anterioară anului 1934 a însemnat o perioadă de acumulări și de organizări la nivelul expozițiilor permanente, după 1934 informațiile asupra instituției sunt tot mai rare. Acest lucru s-a datorat vârstei înaintate a medicului Josef Bacon și a contextului complicat determinat de cel de-al doilea război mondial. Noul director dr. Julius Holitzer a avut meritul de a păstra intactă colecția, a continua inventarierea, a conserva obiectele de patrimoniu și a deschide, în măsura posibilităților, pentru public expoziția muzeală din Turnul cu Ceas.

Gravurile abecedarelor românești vechi între tradiție și inovație

Anca Elisabeta Tatay

Pe lângă cărțile religioase, un loc de frunte în statistica cărților românești vechi îl ocupă abecedare sau bucoavnele. Ele au fost tipărite aproape în toate centrele în care se tipăreau cărți pentru români, de la Iași (1755), Viena (1771), București (1783, 1823, 1824), Dubăsari (1792), Movilău (1800), Brașov (1805, 1816, 1824), Sibiu (1818), Râmnic (1827) la Craiova (1828, 1829) ș.a..

Numele sub care apar sunt fie *Bucoavnă*, *Bucvar*, fie *Abecedar*, *Abc* sau *Cele dintâi cunoștințe pentru trebuința copiilor care încep a citi*, *Caligrafie*. Alcătuite în format în octavo, ele cuprind între 60 și 100 de pagini și uneori sunt ilustrate cu una sau mai multe gravuri. Întâlnim teme religioase (Sfânta Treime, Maica Domnului cu Pruncul în brațe, Isus Euharistic, Învierea lui Isus, Madona pe cornul lunii, Punerea în mormânt, Dumnezeu face dobitoacele, Sfântul Nicolae, Scene din viața lui Iosif), dar și laice (imaginea școlii, animale, insecte, plante, ținerea trupului). Studiul de față își propune să discute imaginile acestea, punctând rolul lor în cadrul artelor grafice românești și a culturii europene.

Carte românească veche în Rășinari

Bogdan Andriescu

Pentru elaborarea acestei lucrări, materialul arhivistic consultat (Arhiva Direcției Județene pentru Cultură Sibiu, Arhivele Statului. Filiala Județeană Alba. Mitropolia Română Unită Blaj, Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu. Colecții speciale, Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu. Arhiva, Registrul inventar de custodie Carte Românească Veche al Bibliotecii Mitropoliei Ardealului, Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ardealului), a reprezentat cea mai importantă sursă documentară, bibliografia de specialitate, constituindu-se și ea într-o valoroasă și necesară sursă științifică (cataloge ale unor colecții de carte românească veche aparținând unor instituții de cultură - muzee, biblioteci; monografii locale).

Listele de inventar întocmite, atât pentru parohia greco-catolică, cât și pentru cea ortodoxă, bibliografia de specialitate ne indică faptul că Rășinariul a fost cel mai important depozitar de carte românească veche din rândul așezărilor rurale sibiene.

Ikatul ecuadorian

Roberta Nicula

Muzeul ASTRA Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” deține printre numeroasele colecții, colecția de artizanat ecuadorian, donată de către Ambasada Republicii Ecuador din București în anul 1999.

O piesă aparte, componentă a acestei colecții, ce atrage atenția prin simplitatea și coloritul ei, este Ikatul Ecuadorian. Aceasta face parte din categoria țesăturilor vibrante care au reprezentat apogeul meșteșugului țeserii firului din centrele nord-vestului sud american în secolul al XIX-lea.

În anul 2015 tehnica de prelucrare a fost introdusă în UNESCO. Caracteristicile acestei colecții etnografice prezintă realități diferite de percepție a portului și a vieții cotidiene ce au servit până astăzi la analizarea acesteia în comparație cu celelalte civilizații și culturi ale lumii.

SECȚIUNEA A V-A ETNOLOGIE

Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu la 65 de ani. Instituționalizarea cercetării etnologice

Ilie Moise

Lucrarea își propune să urmărească rolul pe care Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu l-a avut în investigarea și valorificarea culturii și civilizației tradiționale din România.

Înființarea *Secțiunii Sibiu* a Filialei Cluj a Academiei R.P.R., în primăvara lui 1956, a însemnat reluarea activității de cercetare în domeniul științelor umaniste, întreruptă în primul deceniu de „democrație populară”. Noua instituție era „răspunsul” forurilor de partid la memoriul celor 25 de intelectuali români și germani, între care Nicolae Lupu (1921-2001), Cornel Irimie (1919-1983), Carol Göllner (1911-1995). La 65 de ani de la înființarea Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu, *sectorul de etnologie* (în cadrul căruia au lucrat / lucrează Cornel Irimie, Michael Orend, Anca Goția, Ilie Moise și Andreea Buzaș) se prezintă cu un bilanț pozitiv: 30 de cărți publicate în edituri de prestigiu; o arhivă de folclor consultată de cercetători de pe întreg arealul românesc; o revistă de specialitate ajunsă la tomul al XXXV-lea; proiecte de cercetare vizând realizarea unor sinteze privind cultura tradițională din sudul Transilvaniei.

Transilvania – un El Dorado arheologic și etnografic în jurul anului 1850

Ion Taloș

Comunicarea aduce în atenție activitatea desfășurată în Transilvania de silezianul J.D.F. Neigebaur (fost consilier general al Prusiei în Moldova și Muntenia, 1842-1845), precum și de sașii ardeleni M.J. Ackner și Friedrich Müller, în perioada deosebit de sensibilă din punct de vedere politic pentru Principatele Dunărene, adică în perioada pregătirii Unirii din 1859. Un an întreg (1846/1847) a petrecut Neigebaur în Transilvania, căutând „antichitățile romane” pe unde a umblat și ce urme a lăsat împăratul Traian și succesorii lui în Dacia, mai bine zis, ce a mai rămas/ce se mai putea găsi din Dacia traiană pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Pe lângă informațiile foarte utile pe care le-au adunat ei despre valul, drumul, cetățile lui Traian, au notat și câteva legende, care au ajuns sub ochii lui Ubicini și Froehner, care le difuzează în mediile franceze, mai ales pe cele culese de Neigebaur.

Anul Dostoievski 2021: oieri din Mărginimea Sibiului deportați în Siberia, locul acțiunii romanului dostoievskian „Amintiri din casa morților”

Constantin Ittu

Dacă, într-o precedentă contribuție, autorul a abordat aspecte ale vieții oierilor din Mărginimea Sibiului aflați în Rusia țaristă, ajunși cu treburi în Siberia, la Omsk, de data aceasta – în *Anul Dostoievski 2021* – tema abordată este drama acelor economi de oi în Uniunea

Sovietică, deportați în Siberia, pe linia „Omsk-Irkutsk”. Cel care a pus Omsk pe harta literaturii universale, prin drama personală trăită, a fost Dostoievski (1821-1881). Fiind considerat, la un moment dat, un pericol la adresa regimului țarist, va fi arestat și condamnat la moarte prin împușcare, condamnare ce va fi în ultima clipă suspendată și înlocuită cu o deportare pe patru ani în Siberia, ca ocaș la Omsk. Experiența deportării la Omsk va fi imortalizată de titanul literaturii universale în celebrul roman, cu puternice accente autobiografice, *Amintiri din casa morților*.

Surse de informare cultural-științifică în România anilor 1978 și 1980 – „Secolul 20” și MITUL

Ana Grama

Oricât ar părea de ciudat pentru tânăra generație, dar și pentru cea *mijlocie*, intelectualitatea și aspiranții la *cunoașterea fenomenelor culturale* din lume, din Europa în special, în anii *comuniști* beneficiau, totuși, de niște *capete de pod* excepționale și azi, fie ca *documente* despre propriul lor *trecut*, dar mai ales pentru conținutul lor de o actualitate coplesitoare.

Cât de comunistă era o publicație în acei ani? *Foarte, mijlocie* și ... ca la **SECOLUL 20**, ne amuzam, chiar în deceniul precedent. Apariția revistei în forma la care ne referim făcea parte din politica *de relaxare dirijată* a societății, cu scopul imediat de a da o onorabilitate unui construct șubred, gata să explodeze. O enumerare a subsecțiunilor și a autorilor articolelor din sumarul acestora ar fi suficientă pentru o excepțională primă atenționare asupra acestor numere.

Nr. 2-3 (205-206, 1978) și Nr.7-9 (234-236, 1980) erau dedicate MITULUI.

Primul apare cu un *Argument*: „Consacrând acest număr al său câtorva aspecte legate de vasta dimensiune culturală a mitului – reconsiderată astăzi pe plan mondial, prin prisma unor cercetări interdisciplinare – revista «Secolul 20» aduce totodată un omagiu savantului român MIRCEA ELIADE care, prin asiduitatea unei munci științifice de o viață, a modernizat și reșezat din temelii această ramură a cunoașterii – cândva renegată în teritoriile obscure ale interpretării mistice –, creându-i premisele pentru o valorificare plenară, lucidă (...)”. O curioasă deschidere spre savanții *excluși* până acum?!

Al doilea număr este dezvoltat sub genericul *Europa; Europa și Cadmus, de la mitologie la istorie, cu Glosse în jurul lui Prometeu etc.* Și, dacă revista din anul 1980 se încheie cu un grupaj *Marin Sorescu* – autorul piesei *Iona*, jucată în italiană la Napoli, scrisă acum peste o jumătate de secol – rămânem în același spațiu cultural, *hipertext, mitologic*, cu prelungirea spre existența *omului modern*: „Prin tragismul său purificator: (...) utopia lui *Iona* reprezintă o «lecție» inechivocabil optimistă, mediind pasul de făcut dinspre «omul singur, incredibil de singur» și «omenirea întreagă... omul în condiția sa umană, în fața vieții și în fața morții».”

Cercetarea monografică sub îndrumarea lui Ion Mușlea și Dimitrie Gusti

Amalia Pavelescu

După o scurtă prezentare a direcțiilor de scriere monografică în prima jumătate a secolului XX, în cele două mari centre de cercetare din țară, Cluj și București, îmi îndrept atenția spre exemplificarea acestui model de abordare prin opera lui Gheorghe Pavelescu, ce a beneficiat de sprijinul și îndrumarea atât a lui Ion Mușlea, cât și a lui Dimitrie Gusti.

Expresivitatea regionalismelor și a termenilor populari în limbajul literar și colocvial

Ioana-Narcisa Crețu

Utilizarea regionalismelor și a termenilor populari este, fără îndoială, o sursă care generează expresivitate, atât în textul literar, cât și în limbajul familiar. În ceea ce privește limbajul artistic, exemplele prezentate sunt extrase din creația scriitorului transilvănean Ștefan Aug. Doinaș, pe care generațiile care l-au studiat la școală și-l amintesc doar ca autorul cunoscutei balade *Mistrețul cu colți de argint*. Însă, Ștefan Aug. Doinaș, pe numele său adevărat Ștefan Popa, este un creator mult mai profund, dovedind prin poezia sa o vastă cultură generală și o bună cunoaștere a limbii române. Textul de față ilustrează unele categorii de termeni populari și legătura lor cu textul poetic, cum este ritualul deocheatului, obiceiul stâlpărelor din Duminica Floriilor, precum și semnificația în text a regionalismelor mai puțin cunoscute cum sunt: *gâtlane, sladuri, povarna, jirebia, priința, gălci* ș.a. Nu în ultimul rând, cercetarea prezintă și felul în care regionalismele și termenii populari dau expresivitate limbajului cotidian, aici încadrându-se utilizarea în zona Mărginimii Sibiului a unor cuvinte ca: *a se îmburica, răză, chelteu, șoric(ă)* sau a expresiei: *a (nu) fi nefufen*.

„Pop Up Tradiții”: experimentând patrimoniul imaterial

Silvia Macrea

Sibiul este un spațiu aparte în care multe dintre tradițiile străbunicilor sunt încă vii în sufletele oamenilor și în lumea satului. Concomitent însă, dinamismul prezentului își pune tot mai mult amprenta pe civilizația rurală, producând modificări ireversibile asupra patrimoniului tradițional și trecând obiceiuri în memoria latentă a comunităților. Pornind de la acest gând, în anul 2021 specialiștii CJCPCT „Cindrelul-Junii” Sibiu au inițiat și derulat proiectul cultural „Pop Up Tradiții”, co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

„Pop Up Tradiții” a propus o nouă perspectivă asupra patrimoniului imaterial de factură tradițională din județul Sibiu, propunând soluții inovatoare pentru documentarea, arhivarea și experimentarea lui, prin diferite medii de comunicare și cinci tipuri de produse culturale: cercetări în teren și netnografie; o carte în română și engleză; o expoziție multimedia online; un Memory Stick cu filme dedicate culturii tradiționale și un spațiu creativ în Gura Râului, prin intermediul cărora vizitatorii pot experimenta patrimoniul tradițional.

Obiceiuri din Sibiu la un click distanță, prin expoziția online „Pop Up Tradiții”

Maria Barna

O căutare pe motorul google după termenii cheie *expoziție online* și *online exhibition* relevă faptul că expozițiile online sunt, în general, apanajul muzeelor, numărul altor tipuri de organizații care recurg la acest produs cultural fiind mult mai mic. Pentru instituția noastră promovarea online a patrimoniului imaterial tradițional este o constantă a activității de peste 12 ani, iar în acest context realizarea unei expoziții multimedia, bilingve, pe www.traditiisibiene.ro, în cadrul proiectului „Pop Up Tradiții”, s-a constituit într-un demers normal.

Așa cum sugerează titlul „Pop Up Tradiții Sibiu – Obiceiuri vechi pentru vremuri noi”, expoziția a fost concepută ca o sursă esențială de informare și diseminare, adaptată secolului XXI. Textele explicative, cele 150 de fotografii (majoritatea realizate în ultimii 12 ani, dar și reproduceri după fotografiile din anii 1940-1960) și cele 5 filme cu o durată de

circa 70 minute asigură accesibilizarea la nivel național și internațional a patrimoniul imaterial tradițional sibian pe segmentele: tradiții de peste an, obiceiuri legate de viața omului, meșteșuguri, bucate și leacuri vechi, cântece și dansuri populare.

Memory Stick-ul „Pop Up Tradiții”: punte între sat și mediul digital

Gabriela Negru

Dialogul între generații pe teme de patrimoniu imaterial este tot mai diluat din cauza schimbărilor din viața cotidiană. Mai mult, imposibilitatea practicării anumitor obiceiuri în comunitate, pe timp de pandemie, aproape a dus la anihilarea acestui dialog cultural. În acest context, specialiștii CJCPCT „Cindrelul-Junii” Sibiu au creat, în cadrul proiectului cultural „Pop Up Tradiții”, co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, un produs digital, un Memory Stick ce permite accesul la fapte de cultură tradițională unui public a cărui primă alegere culturală nu este reprezentată de patrimoniul tradițional. Printre temele propuse de cele 12 filme, cu caracter documentar, reunite pe Memory Stick-ul Pop Up Tradiții se numără obiceiuri binecunoscute: Udatul Ionilor de la Tălmăcel sau Întâlnirea Cetelor de Juni de la Săliște, din Mărginimea Sibiului, cercetări dedicate muncilor de odinioară, precum seceratul manual al grâului în Țara Oltului, cântece vechi de pe Valea Hârtibaciului sau tradiții revigorate în cadrul sărbătorii Fiii Satului la Ighișu Vechi.

Volumul bilingv Sibiul tradițiilor/ Sibiu. Living Traditions

Cozmina Costiniuc

Prezentarea aduce în prim-plan o componentă importantă a proiectului „Pop Up Tradiții”, inițiat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Cindrelul - Junii” Sibiu și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național: editarea primului volum în română și engleză, bogat ilustrat, dedicat integral patrimoniului tradițional imaterial sibian, ce reunește informații esențiale despre faptele de cultură tradițională practicate încă, în zonele etnofolclorice ale Sibiului sau aflate doar în memoria latentă a vârstnicilor.

Volumul bilingv *Sibiul tradițiilor/ Sibiu. Living Traditions* propune o incursiune prin obiceiuri legate de viața omului, tradiții de peste an, specifice calendarului religios și agricol, și prin creațiile ce fac faima meșteșugarilor din arealul județului Sibiu. Cartea este dedicată publicului larg, specialiștilor în cultură tradițională, precum și străinilor care vor să descopere patrimoniul imaterial sibian, prin intermediul textelor, al imaginilor de arhivă și al fotografiilor recente, reunite în cele 108 pagini

Stâlpi funerari în Ținutul Sării. Studiu de caz: localitățile Ocna de Sus, Ocna de Jos și Praid

Adrian Stoia

Comunicarea prezintă încercarea de a realiza o repertoriere a stâlpilor funerari localizați în trei localități situate în așa numitul „Ținut al Sării”: Ocna de Sus, Ocna de Jos și Praid. Stâlpii amplasați în cimitirele acestor localități păstrează tradiția monumentului funerar

secuiesc, în majoritatea cazurilor fiind alcătuiți dintr-un singur braț vertical, decorat cu ornamente geometrice sau florale, pe una dintre fețe fiind trecute datele defunctului. Rare sunt exemplarele confecționate din stâlpul central și două brațe laterale, plasate oblic. Aproape toate monumentele sunt confecționate din lemn, excepție făcând doi stâlpi funerari, așezați pe același mormânt, din comuna Praid. După starea de conservare a pieselor, multe dintre ele neavând o vechime mai mare de 15-20 de ani, se pare că acest obicei dispărut pentru o vreme, a fost adoptat din nou de către localnici.

Valori sibiene regăsite în cenușiul pandemic

Elena Găvan

„Cenușiul” pandemic a învăluit cu densități diferite toate domeniile de activitate și ne-a afectat pe fiecare în parte cu intensități diferite, dar, în ciuda tuturor greutăților, cultura sibiană a rămas puternică.

Muzeul ASTRA a continuat să promoveze și să însufle actul cultural, atât în sufletul actanților, cât și al beneficiarilor, fie ei români sau străini.

Micii noștri meșteșugari olimpici și-au continuat activitatea în atelierele organizate sau individuale și au reprezentat Olimpiada „Meșteșuguri artistice tradiționale” la cel mai înalt nivel în cadrul atelierelor susținute pe tot parcursul anului în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului și ca participanți la Târgul Creatorilor Populari din România, desfășurat în luna august. Totodată, mari meșteri sibiieni au primit recunoașterea națională și internațională prin titlul onorific acordat de Ministerul Culturii de Tezaur Uman Viu.

Florin Poenariu, mărturia talentului unei familii de tezaur

Alina Matei

Talentul tânărului Florin Poenariu, un real exemplu de dedicare și sârguință, l-a propulsat în anul 2020 în topul celor încununați cu titlul de *Tezaur Uman Viu*. Descendent al unei familii de poveste, nepotul vestitei Maria Deac Poenaru, Florin Poenariu este dovada vie că amprenta lăsată de predecesori, talentul moștenit, chiar neconștientizat, iese la iveală „când îi vine timpul”.

Lucrările de o reală frumusețe, perfect realizate, sunt ușor de remarcat, reținut și de identificat. Icoanele de Laz sunt, în sine, minunății. Glașa folosită ca suport sau ramele frumos sculptate sunt particularități ce aduc un plus de valoare icoanelor realizate de Florin Poenariu, deosebite față de cele pictate de alți iconari consacrați.

Fiind cel mai tânăr dintre cei numiți *Tezaure Umane Vii*, îndrăznim să intrăm în intimitatea tânărului iconar pentru a fi părtași la „lupta” și eforturile depuse, la dorința de a se autodepăși, întru împlinirea harului moștenit.

Rolul unei reviste de antropologie culturală, la început de mileniu III

Maria Șpan, Olga Andranovici, Andreea-Paula Corca

În 2018, a luat naștere „Revista de Antropologie Culturală” (RAC), o revistă cu o apariție anuală, realizată de studenții anului II de la specializările Conservare-Restaurare, Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor Culturale și Istorie, din cadrul

Departamentului de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. De unde a pornit ideea realizării unei astfel de reviste? De ce acest nume? Cum poate o revistă, care pleacă în fiecare an de la zero (cu membrii echipei de redacție aflați la o primă experiență de acest gen – comitetul de redacție modificându-se în fiecare an, mereu studenții din anul II formând acest comitet), să facă față unei astfel de provocări și să evolueze? Ce cuprinde revista? Ce înseamnă ea pentru studenți și pentru viitorul cercetării în domeniul antropologiei? Cum este promovată și care este rolul promovării ei? Cum au fost realizate ultimele două numere ale revistei, ținând cont de contextul pandemic? La toate aceste întrebări vom încerca să răspundem în comunicarea noastră, la care vor interveni și două dintre studentele care au făcut parte din comitetul de redacție al ultimului număr al RAC. Acestea ne vor vorbi despre rolul unei astfel de experiențe din perspectiva studenților și ne vor da câteva detalii despre cea mai nouă rubrică RAC, dedicată unor personalități din domeniu – anul acesta, Ernest Bernea (1905-1990) și Horia Bernea (1938-2000), pe care cititorii sunt invitați să-i (re)descopere prin prisma unei prezentări inedite, realizate de studenta noastră, Andreea-Paula Corca, din satul Poiana Mărului, județul Brașov, sat în care marele etnograf și filosof Ernest Bernea și-a petrecut câțiva ani din viață, tot aici petrecându-și copilăria și fiul lui, Horia Bernea, fondatorul Muzeului Țăranului Român din București.

Bata-Birchiș în mileniul III. Preliminarii la o cercetare etnologică în județul Arad

Andreea Buzaș

Comunicarea pornește de la cercetările de teren, organizate de Centrul Cultural Arad în perioada 2009-2016, în câteva localități de la sud de râul Mureș. Coordonată de dr. Rodica Colta, tabăra etnografică de la Bata (și localitățile din apropiere) a inclus cercetarea colindelor de ceată, respectiv a colindatului cu dube. Particularitatea colindatului din această zonă constă în existența unor caiete cu repertoriul aferent obiceiurilor de iarnă, specific fiecărei localități. Localitatea Căpâlnaș, spre exemplu, are un repertoriu de 56 de colinde, transcrise *ad litteram* în caiete vechi de mai bine de jumătate de secol. Urmare informațiilor obținute în cercetare, specialiștii Centrului Cultural Arad consideră că obiceiul colindatului cu dube este o componentă identitară a zonei, fapt pentru care vor face eforturi de a-l înscrie în Registrul Național al Patrimoniului Imaterial.

COMITETUL DE ORGANIZARE

Coordonator:

Rudolf Gräf

Membri:

Andreea Buzaș

Vasile Ciobanu

Dan Dumitru Iacob

Alexandru Nicolaescu

Anda-Lucia Spânu

Maria Crîngaci-Țiplic